

پایتخت‌های ایران در طول تاریخ

قزوین

قزوین را باید یک «موزه - شهر» دانست. با گشتی در شهر و اطراف آن می‌توان مجموعه‌ای بی‌نظیر از دیدنی‌ترین آثار از دوران باستان تا امروز را در کنار یکدیگر مشاهده کرد.

سال ۴۸۳ قمری: حسن صباح، پایه‌گذار فرقه «اسماعیلیه» قلعه الموت در شمال قزوین را که قلعه‌ای باستانی بود، به تصرف خود درآورد. پیروان حسن صباح از همین دژ مستحکم برای نزدیک به ۱۷۵ سال موجبات ترس حکام، پادشاهان و مخالفان خود را در نیمی از جهان آن روز فراهم آوردند. قلعه الموت و دامنه‌های آن امروز از مهم‌ترین جاذبه‌های گردشگری ایران است.

سال ۶۱۷ قمری: مغولان در این تاریخ به قزوین یورش آوردند. مردم و سپاهیان به مدت سه روز سرسختانه در دژها با سربازان مغول مبارزه کردند، اما مغولان بالاخره وارد شهر شدند. بسیاری از زنان از ترس اسارت دست به خودکشی زدند و بسیاری خود را در چاه آب انداختند. گروه کثیری از مردم به مسجدها پناه بردند، اما به دستور فرمانده مغول مسجد به آتش کشیده شد. در این حمله ۵۰ هزار تن از مردم قزوین و سپاهیان جان باختند و شهر قزوین به ویرانه‌ای تبدیل شد.

سال ۶۵۴ قمری: فتح قلعه الموت به دست هلاکوخان، پایان قدرت اسماعیلیان در ایران و تصرف قزوین توسط ایلخانان بود. مردم قزوین در دوران حکومت ایلخانان و به ویژه در زمان غازانخان، به دلیل مالیات‌های سنگین فشار بسیاری را متحمل شدند. تا آنجا که برای رهایی از ظلم ایلخانان حتی فرزندان خود را در مقابل اندک پولی به رهن می‌گذاشتند، اما شهر قزوین در این دوره پس از رکودی نسبی رونق دوباره‌ای یافت. از این دوره آثاری مانند بنای «امامزاده شاهزاده حسین»، مدرسه «التفاتی» و آرامگاه حمدالله مستوفی به یادگار مانده است.

سال ۹۶۲ قمری: شاه تهماسب در سال ۹۶۲ قمری پایتخت را از تبریز به قزوین انتقال داد. با انتخاب قزوین به پایتختی، دوران شکوفایی آن آغاز شد. در این دوره جمعیت شهر به ۳۵۰/۰۰۰ نفر رسید و موقعیت قزوین با توجه به استقرار دولت شیعه در آن از اهمیت بسیار برخوردار شد. بسیاری از شیعیان از نقاط گوناگون کشور، چون تبریز به قزوین کوچ کردند.

پایتخت خوش‌نویسی ایران

در کنار موقعیت اجتماعی و سیاسی، قزوین از نظر هنر و معماری نیز جایگاه ویژه و متمایزی یافت. شاه تهماسب که خود علاقه بسیار به معماری،

هزاره هفتم قبل از میلاد: با وجود آنکه برخی از مورخان، بانی قزوین را شاپور اول ساسانی می‌دانند که به‌منظور جلوگیری از تهاجمات قبایل ساکن در ارتفاعات گیلان و غرب مازندران این شهر را بنا نهاد و آن را «شادشاپور» نامید، اما براساس یافته‌های باستان‌شناسی در تپه‌ها و محوطه‌های باستانی دشت قزوین، قدمت استقرار انسان در این منطقه به هزاره هفتم قبل از میلاد می‌رسد.

دوران باستان: قزوین در دوره باستان، از زمان مادها تا ساسانیان، همواره اولین سد دفاعی در برابر مهاجمان اقوام شمالی بود تا آنکه بالاخره شاپور، پسر اردشیر بابکان، ضمن بازسازی و گسترش استحکامات گذشته، شهری نظامی را پایه‌گذاری می‌کند که بعدها هسته اولیه شهر قزوین را به وجود آورد.

سال ۲۴ قمری: در این سال، قزوین توسط اعراب مسلمان فتح شد و اهالی این شهر مجبور به پرداخت جزیه شدند.

سال ۱۷۶ قمری: در حدود سال ۱۷۲ هجری، علویان دیلم بار دیگر قیام کردند و توانستند به رهبری یحیی‌بن عبدالله قزوین را به مدت دو سال تحت فرمانروایی خود قرار دهند. هارون الرشید، به‌منظور پایان دادن به حرکت‌های دیلمیان، فضل پسر یحیی برمکی را برای بازگیری قزوین و دیگر مناطق به سوی دیلمان روانه ساخت. یحیی‌بن‌عبدالله با امان‌نامه هارون تسلیم شد، ولی هارون به امان‌نامه خود توجهی نکرد و یحیی‌بن‌عبدالله در زندان به فرمان خلیفه به قتل رسید. به این ترتیب، فرمانروایی علویان بر قزوین در سال ۱۷۶ هجری به پایان رسید.

سال ۲۵۰ قمری: با قدرت یافتن حسن‌بن‌زید علوی (داعی کبیر) در طبرستان و تشکیل حکومت «سادات زیدیه»، قزوین نیز به تصرف آنان درآمد. حکومت زیدیه در قزوین پس از دو سال به دست نیروهای خلیفه عباسی به پایان رسید.

سال ۴۳۳ قمری: در این سال طغرل پادشاه «سلجوقی» قزوین را به تصرف خود درآورد. قزوین طی مدت حکومت سلجوقیان از اعتبار بسیار بالایی برخوردار بود. از آثار به جای مانده از دوران سلجوقیان در قزوین «مدرسه حیدریه» و مسجد جامع است.

▲ اثری از میرعماد قزوینی

▲ امامزاده شاهزاده حسین

کاروان‌سرای درون شهری ایران بود و به بازار قدیم شهر ملحق شد. احداث این مجموعه کاروان‌سرا، زمانی که قزوین مرکزی برای مبادلات تجاری شده بود، رونق اقتصادی شهر را دو چندان کرد. با آغاز فعالیت نهضت مشروطه، این شهر خانه دوم مشروطه خواهان شد و مردمان آن از هیچ کمکی به آزادی خواهان دریغ نکردند. از دیگر اتفاقات در دوران قاجاریه، ملاقات رضاخان میرپنج با نماینده انگلستان در گراند هتل قزوین بود. در این ملاقات بود که نطفه کودتای سوم اسفند برای براندازی حکومت قاجاریه بسته شد. طی حکومت پهلوی، قزوین به عنوان یک شهر صنعتی شناخته شد و اولین شهر صنعتی ایران به نام شهر صنعتی البرز در این شهر ساخته شد.

سال ۱۳۷۶ شمسی: از مهم‌ترین رخدادها اجتماعی و سیاسی قزوین در دوران پس از انقلاب، ماجرای استان شدن قزوین بود که در روزهای پایانی خرداد سال ۱۳۷۶ با رأی نمایندگان مجلس به تصویب رسید. تحولات عمرانی، کشاورزی و صنعتی، گسترش شبکه حمل و نقل، گازرسانی به بیشتر نقاط شهری و روستایی، تأسیس دانشگاه بین‌المللی قزوین و همچنین احداث بوستان ملی «باراجین» قزوین با مساحت ۱۵۰۰ هکتار و دهکده حیات طبیعت را با مساحت بالغ بر ۷۰ هزار متر مربع که امروز به زیستگاهی برای حیوانات و مرکزی برای جلوگیری از انقراض حیوانات در خطر نابودی، تبدیل شده است، باید از مهم‌ترین اقدامات انجام شده پس از پیروزی انقلاب اسلامی در قزوین دانست.

شاید فکر کنید، اولین جایی که در ایران دارای یک خیابان واقعی شد، شهر تهران بود. اما این‌طور نیست. اولین خیابان ایران، خیابان سپه قزوین است که ساخت آن به زمان صفویان و سلطنت شاه طهماسب صفوی در زمانی بر می‌گردد که قزوین پایتخت او بود.

خوشنویسی و نگارگری داشت، با گردآوردن هنرمندان در قزوین، ضمن تقویت مکتب هنری قزوین، مشوق هنرمندان و معماران در خلق آثار بی‌نظیر و منحصر به فرد شد. هنر خوش‌نویسی قزوین که توسط خطاطانی همچون میرعماد، میرزا محمد علی خیارچی قزوینی، عبدالمجید طالقانی و ملک محمد قزوینی پایه‌گذاری شد به قدری پیشرفت کرد که تا امروز قزوین به عنوان پایتخت خوش‌نویسی کشور نامیده می‌شود. همچنین، نگارگری و نقاشی به لطف هنرمندانی مانند استاد محمد قزوینی به اوج شکوه خود در این دوران دست یافت. بناهای ساخته شده در زمان شاه تهماسب با بهره‌گیری از ذوق و سلیقه مهندسان و هنرمندان مکتب قزوین، الگو و نمونه‌ای شدند برای شاه عباس در بازسازی اصفهان. بناهایی همچون کاخ چهل ستون، سردر عالی‌قاپو، بنای اولیه بازار و دولتخانه یا ارگ صفوی از جمله این آثار هستند.

پس از مرگ تهماسب میرزا، آشفتگی و شورش عظیمی پایتخت را فرا گرفت که طی حکومت جانشینان وی، یعنی اسماعیل میرزا و محمد خدابنده، ادامه یافت تا آنکه نوبت به حکومت شاه عباس اول رسید.

سال ۹۹۶ قمری: با آغاز حکومت شاه عباس اول هرچند آرامش و امنیت به این شهر بازگشت، اما این دوران دوامی نیافت. در سال ۱۰۰۶ شاه‌عباس پایتخت را به اصفهان منتقل کرد و در نتیجه قزوین به یکباره موقعیت سیاسی خود را از دست داد. جمعیت آن رو به کاهش گذاشت و بدین ترتیب دوره آبادانی و پیشرفت قزوین نیز پایان یافت.

از این زمان تا به قدرت رسیدن حکومت قاجاریان، هر چند قزوین برای مدت زمان بسیاری کوتاهی در زمان آخرین پادشاه صفوی، یعنی تهماسب‌میرزا، بار دیگر پایتخت شد، اما آنچه از این دوران در خاطره تاریخ به جای مانده، بیشتر جنگ، کشتار و ناآرامی است.

با آغاز دوره قاجار، قزوین نیز وارد دوران جدیدی از تاریخ خود شد. این شهر، هرچند بیشتر یک ایالت با حاکمی منتخب از تهران بود، اما در سراسر دوره قاجار از جمله مناطق با اهمیت و پر رونق محسوب می‌شد. با وجود این، شهر در زمان حکومت باقرخان سعدالسلطنه و در زمان ناصرالدین شاه بیشترین نزدیکی را به دوران شاه تهماسب پیدا کرد. از اقدامات مهم این حکمران، ساخت مجموعه سعدالسلطنه است که دارای بزرگ‌ترین مجموعه